

AANLEG GASTRANSPORT- EN STIKSTOFLEIDING
EN KABELBUNDEL

ZUIDBROEK - HEILIGERLEE

Onderzoek flora en fauna in het kader van
natuurwetgeving

AANLEG GASTRANSPORT- EN STIKSTOFLEIDING EN KABELBUNDEL ZUIDBROEK - HEILIGERLEE

Onderzoek flora en fauna in het kader van
natuurwetgeving

Ing. T. Brouwer

In opdracht van: NV Nederlandse Gasunie

14 juli 2008

Colofon

© 2008 Natuurbalans - Limes Divergens BV

Tekst en samenstelling: Ing. T. Brouwer

Projectleiding: Ing. T. Brouwer

Met medewerking van: Ing. W. Zweep

Eindverantwoordelijke: Drs. R. Krekels

Projectnummer: 2008-080

In opdracht van: NV Nederlandse Gasunie

Foto's omslag: Leidingtracé vanaf Zevenwoldsterweg in Meeden (T. Brouwer)

Wijze van citeren: Brouwer, T., 2008. Aanleg gastransport- en stikstofleiding en kabelbundel Zuidbroek – Heiligerlee. Onderzoek flora en fauna in kader van natuurwetgeving. Natuurbalans - Limes Divergens BV, Nijmegen.

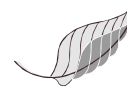
Niets uit dit rapport mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van scanning, internet, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Natuurbalans-Limes Divergens BV noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Natuurbalans-Limes Divergens BV is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Natuurbalans-Limes Divergens BV. De opdrachtgever vrijwaart Natuurbalans-Limes Divergens BV voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

Natuurbalans-Limes Divergens BV is lid van het Netwerk Groene Bureaus, brancheorganisatie voor kwaliteitsbevordering en belangenbehartiging.

INHOUD

1	INLEIDING	5
2	ONDERZOEKSOPZET	7
2.1	Inventarisatie natuurwaarden	7
2.1.1	Bureaustudie	7
2.1.2	Veldonderzoek	8
2.2	Effectenstudie	9
2.3	Voorkomen, mitigeren en compenseren	9
3	RESULTATEN NATUURONDERZOEK	11
3.1	Flora	11
3.2	Vleermuizen	12
3.3	Overige zoogdieren	13
3.4	Broedvogels	13
3.5	Amfibieën	15
3.6	Vissen	16
3.7	Ongewervelden	16
3.8	Consequenties Flora- en faunawet traject Zuidbroek - Heiligerlee	17
4	PROTOCOLLEN	19
4.1	Protocol vleermuizen	19
4.2	Protocol broedvogels	20
5	LITERATUUR	21
	BIJLAGE 1 OVERIGE ONGEWERVELDEN	23

1 INLEIDING

NV Nederlandse Gasunie heeft plannen voor de aanleg van een stikstofleiding en een aardgasleiding tussen Zuidbroek – Heiligerlee. Daarnaast zijn er plannen voor de aanleg van een kabelbundel.

In het kader van de Nederlandse natuurwetgeving is een actueel overzicht van aanwezige natuurwaarden op en nabij de tracés vereist. Aanleg van de leiding kan leiden tot overtreding van verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet.

Mogelijk doorsnijden de tracés van de nieuwe leidingen en kabelbundel plaatselijk groeiplaatsen en leefgebieden van beschermde planten en dieren. Om de effecten van de leiding- en kabelaanleg en de gevolgen voor beschermde natuurwaarden inzichtelijk te maken, dient een actueel beeld van aanwezige beschermde planten en dieren op en rond de tracés voorhanden te zijn.

In opdracht van de NV Nederlandse Gasunie heeft Natuurbalans – Limes Divergens in 2008 door middel van archief- en veldonderzoek het voorkomen van beschermde en bedreigde planten en dieren in kaart gebracht.

De belangrijkste onderzoeksvragen die in deze rapportage worden beantwoord zijn:

- Welke beschermde planten- en diersoorten komen voor op en rond de tracés.
- Wat betekent de aanwezigheid van beschermde soorten voor de aanleg.
- Welke mitigerende en compenserende maatregelen kunnen worden getroffen om de gunstige staat van instandhouding van aanwezige beschermde natuurwaarden te waarborgen.

Foto 1. Trafostation langs de Veenslootweg aan de zuidkant van het tracé van de kabelbundel

AANLEG GASLEIDINGEN VERSUS BESCHERMDE NATUURWAARDEN

tijdelijke verstoring in een overwegend agrarisch landschap

Het leidingtracé loopt door een overwegend agrarisch en vrij open landschap, met lokaal kleinschaligere landschappen en enkele watergangen.

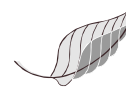
Op voorhand kan de verwachting worden gewekt dat aanleg van gasleidingen leidt tot een aanzienlijke aanslag op beschermde natuurwaarden. Vergelijkbare studies in het verleden hebben echter aangetoond dat de door leidingaanleg ontstane schade aan beschermde natuur meestal zeer beperkt is. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te wijzen:

- Op de eerste plaats zijn de werkzaamheden voor leidingaanleg van tijdelijke aard. Na afloop ervan wordt het landschap in haar oorspronkelijke staat hersteld. De werkzaamheden zijn dus niet destructief, zoals in het geval van de aanleg van een snelweg of industrieterrein.
- Het huidige grondgebruik blijft ook na de leidingaanleg gehandhaafd.
- Het overgrote deel van het grondgebruik op het leidingtracé is agrarisch, een type grondgebruik dat van zichzelf al behoorlijk dynamisch is. Het tijdelijk vergraven van een strook binnen dit agrarisch grondgebruik leidt in dit opzicht niet tot een hele grote verandering.
- De leidingaanleg is zoveel mogelijk gebonden aan bestaande leidingstroken, waarbinnen uit veiligheidsoverwegingen bebouwing afwezig is. In dit kader zijn ook oudere bomen meestal niet aanwezig binnen een leidingstrook. Zo is de strook ter plaatse van bosgebieden meestal open gekapt of niet ingeplant.
- Afgezien van de standaardwerkwijze voor leidingaanleg, waarbij de leiding wordt aangelegd in een open sleuf, zijn er een aantal alternatieve methoden waarmee schade kan worden beperkt of volledig voorkomen. Voorbeelden hiervan zijn het werken binnen een versmalde werkstrook of het aanleggen van de leiding door middel van een sleufloze techniek, zoals een boring of een persing.
- Door te werken volgens protocollen kan schade aan natuurwaarden worden voorkomen of verzacht. Voorbeelden zijn het niet uitvoeren van versturende werkzaamheden gedurende het broedseizoen van vogels of het afbakenen van gevoelige locaties tijdens uitvoering van de werkzaamheden.

Bovenstaande punten in acht nemend, kan gesteld worden dat schade aan beschermde natuurwaarden vaak beperkt is tot enkele locaties. Met dit idee is ook het onderzoek naar effecten op beschermde natuurwaarden uitgevoerd. Op basis van archiefgegevens is een veldonderzoek uitgevoerd. Het doel van het veldbezoek was tweeledig:

1. nagaan welke effecten van de leidingaanleg kunnen ontstaan op locaties met beschermde soorten;
2. controleren of locaties zonder archiefwaarnemingen van beschermde soorten ook daadwerkelijk ongeschikt zijn, of dat het ontbreken van waarnemingen het gevolg is van onvoldoende onderzoek.

Op deze manier kan snel een scheiding worden gemaakt tussen enerzijds gebieden zonder beschermde natuurwaarden en anderzijds gebieden met (kansen op) beschermde natuurwaarden. Hierdoor is gericht en efficiënt gezocht naar knelpunten waar het daadwerkelijk om gaat mét inachtneming van de voorwaarden en doelen van de Nederlandse natuurwetgeving.

2 ONDERZOEKSOPZET

De werkzaamheden die gepaard gaan met de aanleg van de leidingen en de kabelbundel kunnen leiden tot effecten op aanwezige flora en fauna. Wanneer hier wettelijk beschermde soorten bij betrokken raken, moet beoordeeld worden of effecten van de aanleg leiden tot negatieve gevolgen op de instandhouding van deze soorten. Om tot deze beoordeling te komen, zijn de volgende stappen doorlopen:

1. Inventarisatie natuurwaarden: verzamelen van gegevens door bureaustudie en veldonderzoek.
2. Effectstudie: beoordelen van de effecten van de leidingaanleg op aanwezige beschermde natuurwaarden.
3. Voorkomen, mitigeren en compenseren: aangeven van mogelijke maatregelen om natuurschade te voorkomen, te mitigeren of te compenseren.

2.1 INVENTARISATIE NATUURWAARDEN

2.1.1 Bureaustudie

Op basis van archiefgegevens is een eerste inzicht verkregen van natuurwaarden in en nabij het plangebied. Om ook rekening te houden met versturende invloeden in de naaste omgeving van het plangebied en de mogelijkheid dat het onderzoeksgebied deel uitmaakt van het leefgebied van soorten uit de omgeving, zijn archiefgegevens opgevraagd van een ruim gebied rond het plangebied. Voor het verzamelen van verspreidingsgegevens zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

- Floradatabank FlorBase van Stichting FLORON, Leiden: gegevens van planten.
- Landelijke Databank Stichting RAVON, Nijmegen: gegevens van amfibieën, reptielen en vissen.
- Zoogdierdatabank van de VZZ, Arnhem: gegevens van vleermuizen en overige zoogdieren.

Afgezien van deze bronnen is ook diverse literatuur geraadpleegd, waaronder landelijke en provinciale verspreidingsatlassen (vleermuizen, overige zoogdieren, broedvogels, herpetofauna, vissen en dagvlinders), natuurstudies van Natuurbalans uit voorgaande jaren op delen van het leidingtracé en onderzoeken naar grauwe kiekendief en kwartelkoning in Groningen.

Alle verzamelde gegevens zijn in een databestand verwerkt en door middel van een GIS applicatie op kaart gezet.

2.1.2 Veldonderzoek

De uitkomsten van de bureaustudie geven een eerste indruk van de aanwezigheid van beschermde soorten op het leidingtracé. Daaropvolgend is in juli 2008 het tracé bezocht door Natuurbalans - Limes Divergens. Gedurende het veldbezoek zijn locaties met archiefwaarnemingen van beschermde soorten ter plaatse bekeken en is nagegaan in hoeverre aanleg van een gastransportleiding schade kan aanrichten. Daarnaast zijn de zogenaamde lege gebieden (gebieden waarvan geen beschermde soorten bekend zijn) gecontroleerd met als doel het verkrijgen van een volledig beeld van de verspreiding van beschermde soorten. Daarbij zijn de verschillende soortgroepen als volgt gecontroleerd:

Methode onderzoek flora

Het hele tracé is in juli 2008 onderzocht op aanwezigheid van beschermde flora. Daarbij is de aandacht speciaal uitgegaan naar kansrijke locaties (bosjes, houtwallen, slootoevers etc.) en naar locaties waar op basis van de archiefgegevens mogelijk beschermde soorten aanwezig waren. In combinatie met de archiefgegevens is hiermee een goede onderbouwing mogelijk voor het vaststellen van de kans op negatieve effecten op beschermde flora.

Methode onderzoek vleermuizen

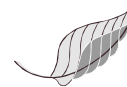
Een uitgebreide vleermuisinventarisatie heeft niet plaatsgevonden aangezien de noodzaak daarvoor in dit stadium ontbrak. Wel is tijdens het veldbezoek gelet op de aanwezigheid van mogelijke verblijfplaatsen van vleermuizen op het tracé. Daarbij valt in de eerste plaats te denken aan bomen met holten. De kans op aanwezigheid van gebouwen met verblijfplaatsen was bij voorbaat minimaal, aangezien het leidingtracé grotendeels ligt binnen een bestaande leidingstrook. Vanuit veiligheidsoverwegingen staan daarop geen gebouwen.

Methode onderzoek amfibieën en vissen

Op plaatsen waar de leidingstrook potentiële leefgebieden van amfibieën en vissen doorsnijdt of op korte afstand passeert, is veldonderzoek naar het voorkomen van beschermde soorten verricht. Voorbeelden van deze leefgebieden zijn sloten en poelen.

Methode onderzoek broedvogels

Een vogelinventarisatie is niet uitgevoerd vanwege het ontbreken van de noodzaak ervoor. De werkzaamheden zullen namelijk grotendeels buiten de broedperiode plaatsvinden waardoor broedende vogels geen schade ondervinden. Een door het ministerie zelf aangegeven oplossing is het ongeschikt maken van het terrein voor grondbroeders door regelmatig te ploegen ("zwarte braak"). Daardoor verkiezen grondbroeders al een andere locatie om te broeden en is er geen schade aan de broedvogelstand.

2.2 EFFECTENSTUDIE

De projectie van het gasleidingtracé op de verspreidingskaarten van beschermde soorten maakt inzichtelijk waar mogelijk knelpunten ontstaan. De aard van deze knelpunten wordt omschreven per locatie. Daarbij komen aan bod:

- De getroffen beschermde soorten;
- De aard van het knelpunt:
 - vernietiging van individuen;
 - tijdelijk verlies van leefgebied;
 - effecten op populaties in omgeving.

De analyse van de knelpunten vormt het uitgangspunt voor de volgende fase waarin oplossingen voor de knelpunten worden aangedragen. De oplossingen zijn alleen goed te geven indien de achtergronden van de knelpunten helder zijn.

2.3 VOORKOMEN, MITIGEREN EN COMPENSEREN

Nagegaan is in hoeverre negatieve effecten van de leidingaanleg zoveel mogelijk voorkomen of verzacht kunnen worden, met als eindresultaat dat beschermde soorten er niet op achteruit gaan. Om hieraan tegemoet te komen zijn drie stappen doorlopen:

stap 1. Voorkomen

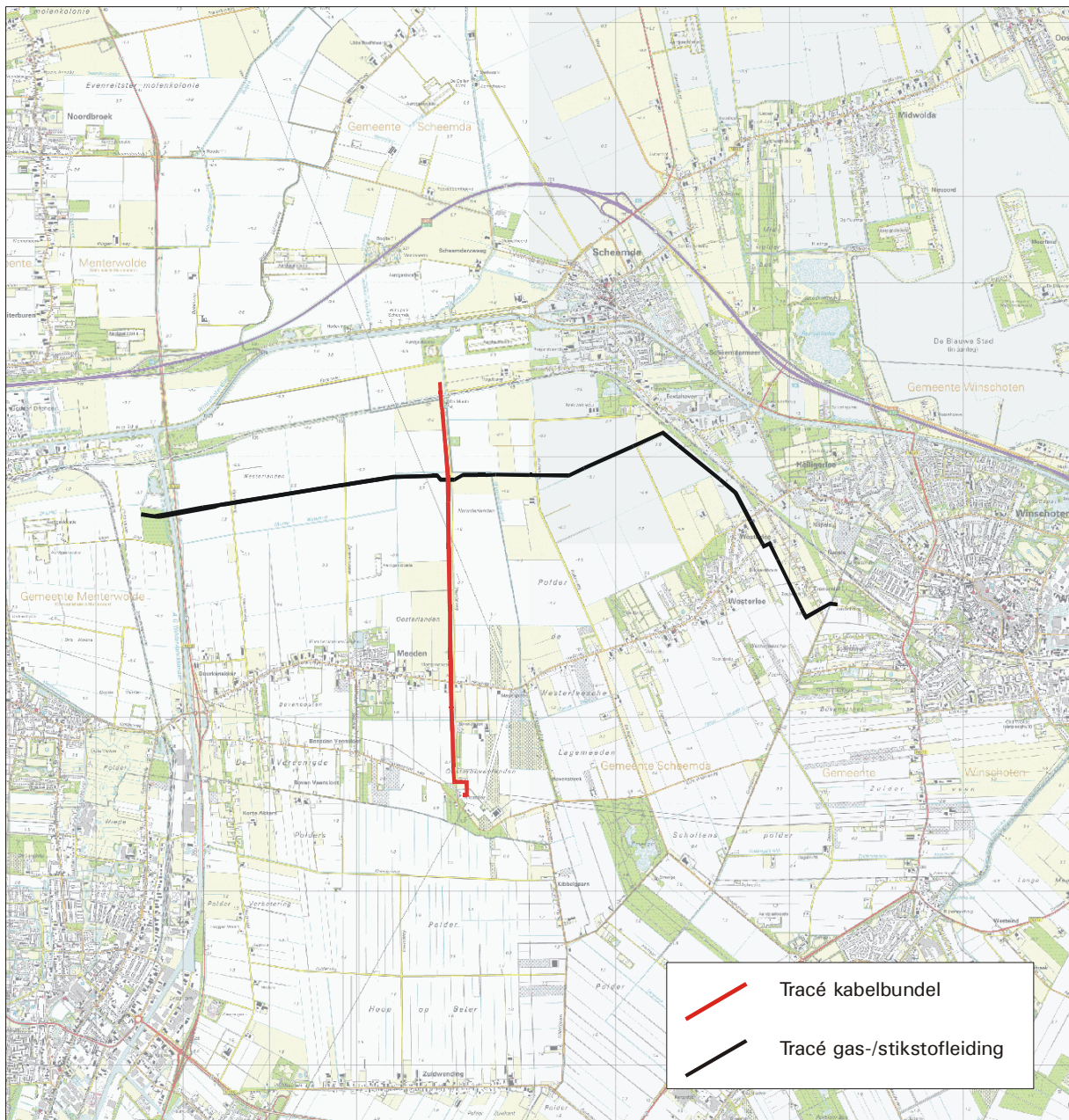
Schade aan beschermde soorten kan worden voorkomen door bijvoorbeeld ter plaatse van beschermde natuurwaarden een sleufloze techniek toe te passen. Mogelijkheden hiervoor zijn leidingaanleg door middel van een gestuurde boring of persing. Ook kunnen belangrijke biotopen behouden blijven door de werkstrook lokaal te versmallen. Een ander voorbeeld is dat versturende werkzaamheden buiten het broedseizoen worden uitgevoerd, waarmee negatieve effecten op broedvogels worden voorkomen.

stap 2. Mitigeren

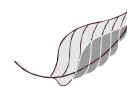
Hiermee wordt bedoeld dat de negatieve effecten van de leidingaanleg verzacht worden. Daarbij valt te denken aan het voorkomen van tijdelijke versnippering door mogelijkheden voor passage van de werkstrook door fauna te behouden en door werkzaamheden niet 's nachts uit te voeren.

stap 3. Compenseren

Negatieve effecten op juridisch zwaar beschermde soorten die niet kunnen worden voorkomen of gemitigeerd, dienen in de directe omgeving gecompenseerd te worden. Daarbij is gekeken of de soort er netto niet op achteruitgaat. De compensatie zal dan ook soortspecifiek moeten zijn. Dit kan betekenen dat een inrichtingsplan voor de betreffende soort wordt opgesteld voor het compensatiegebied.

Figuur 1. Ligging van leiding- en kabeltracé Zuidbroek-Heiligerlee.

3 RESULTATEN NATUURONDERZOEK

In dit hoofdstuk volgt de beschrijving van de resultaten. Daarbij wordt inzicht gegeven in de aangetroffen natuurwaarden, evenals de effecten van de kabel- en leidingaanleg en de gevolgen die deze hebben op beschermde soorten op het traject Zuidbroek – Heiligerlee.

Foto 2. Het open landschap in noordoost Groningen aan de westkant van het tracé vanaf de Vennenweg.

3.1 FLORA

Aanwezigheid en verspreiding van beschermde planten binnen het traject zijn goed bekend op basis van gegevens van FLORON en de Provincie Groningen. Binnen het traject Zuidbroek -Heiligerlee zijn geen waarnemingen van beschermde planten bekend. Wel komen kleine wolfsmelk en grote leeuwenklauw voor, soorten die op de landelijke Rode lijst zijn opgenomen als bedreigd. Het zijn beide soorten van open, vochtige, kalkhoudende, kleiige grond in akkers en open bermen. Hoewel niet bekend valt aanwezigheid van de soorten binnen de werkstrook niet uit te sluiten.

Afgezien hiervan zijn de verwachtingen op aanwezigheid van beschermde of bedreigde soorten niet hoog. Uit “De toestand van Natuur en Landschap in de provincie Groningen” (Provincie Groningen 2003) blijkt dat karakteristieke graslandvegetaties vrijwel verdwenen zijn uit de graslandgebieden met een gangbaar agrarisch beheer. Ze komen alleen nog voor in al lange tijd in beheer zijnde reservaten, waar de juiste hydrologische omstandigheden aanwezig zijn. Toepassing van botanische beheerspakketten, of agrarisch natuurbeheer op kleine schaal, waarbij niet voldaan

wordt aan de juiste hydrologische voorwaarden leidt slechts tot herstel van algemene soorten. Voor akkerbouwgebied geldt min of meer hetzelfde: het herbergt momenteel geen vegetatiekundige waarden meer van enige betekenis. Kenmerkende akkerplanten zijn alleen nog in enkele reservaatjes te vinden.

Effecten van de leidingaanleg

Beschermde planten worden niet aangetast door de kabel- en leidingaanleg. Het tracé is hoofdzakelijk door akker- en graslandgebied geprojecteerd, een terrein dat door het grondgebruik op zichzelf al een dynamisch gebied is. De verwachtingen op aanwezigheid van bijzondere soorten zijn hier niet hoog. Tevens betreft het een tijdelijke ingreep, waarbij de pionierssituatie die ontstaat door de graafwerkzaamheden voor veel soorten niet eens ongunstig is. Voor kleine wolfsmelk en grote leeuwenklauw valt niet geheel uit te sluiten dat groeiplaatsen tijdelijk worden aangetast.

Consequenties Flora- en Faunawet

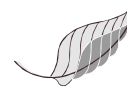
De kabel- en leidingaanleg heeft geen negatieve invloed op beschermde plantensoorten. Er zijn dus geen consequenties voor de leidingaanleg vanuit de FFW.

Foto 3. Eikenlaantje langs de Hereweg in Meeden vormt een potentiële trekroute voor vleermuizen.

3.2 VLEERMUIZEN

Uit de omgeving van Tussenklappen zijn waarnemingen van foeragerende vleermuizen bekend. Aangetroffen soorten zijn laatvlieger, gewone dwergvleermuis, rosse vleermuis en watervleermuis. Het water van het Muntendammerdiep vormt in combinatie met de lijnvormige aangrenzende beplanting een prima foerageergebied. Genoemde elementen

kunnen ook gebruikt worden als geleiding binnen een vliegroute. Verder zijn geen verblijfplaatsen of trekroutes van vleermuizen op dit traject bekend. Iets wat weinig verassend is. Vanwege de openheid en het nagenoeg ontbreken van geleidende landschapselementen is het landschap rond de tracés weinig geschikt voor vleermuizen. Slechts op een enkele plaats wordt een lijnvormig landschapselement, zoals een bomenrij of een grotere watergang doorsneden door de leidingstrook. Deze elementen kunnen binnen het grootschalige Groningse landschap van belang zijn voor vleermuizen als geleiding en als foerageergebied. Bij het kruisen van deze elementen dient volgens het protocol vleermuizen (§ 4.1) gewerkt te worden. Verblijfplaatsen zijn als gevolg van het ontbreken potentiële locaties (dikke bomen met holten) niet aanwezig binnen de leidingstrook.

Effecten van de leidingaanleg

Binnen dit traject leidt de leidingaanleg niet tot negatieve effecten op vleermuizen.

Consequenties Flora- en Faunawet

Er worden geen negatieve effecten op vleermuizen verwacht, een ontheffing op de FFW is derhalve niet nodig.

3.3 OVERIGE ZOOGDIEREN

Afgezien van vleermuizen is aanwezigheid van zoogdieren rond het leidingtracé beperkt tot soorten die in Nederland algemeen en niet bedreigd zijn (Broekhuizen *et al* 1992). Andere juridisch zwaarder beschermde zoogdieren zijn, uitgaande van hun landelijke verspreiding en/of het ontbreken van geschikte biotopen, niet te verwachten binnen het deeltraject.

Effecten van de leidingaanleg

Binnen dit leidingtracé leidt de leidingaanleg niet tot negatieve effecten op beschermde zoogdieren.

Consequenties Flora- en Faunawet

Er komen geen beschermde soorten rond het tracé voor, een ontheffing op de FFW is dan ook niet nodig.

3.4 BROEDVOGELS

Aan de westkant van het leidingtracé ligt een populierenbosje wat nestelgelegenheid biedt aan voornamelijk algemene broedvogels. De bomen zijn niet van betekenis voor broedvogels met een vaste broedplaats zoals spechten en uilen.

Uit de naaste omgeving van het leidingtracé zijn broedvogels bekend die in Nederland minder algemeen zijn (Heijkers 2004a). Het deelgebied is vooral van betekenis voor broedvogels van (grootschalig) agrarisch landschap (foto 2). Noemenswaardige soorten zijn kwartelkoning en grauwe kiekendief, soorten die respectievelijk kwetsbaar en ernstig bedreigd zijn. Het tracé behoort niet tot het kerngebied van 'het Oldambt' waar de grootste aantallen broedende grauwe kiekendieven en kwartelkoningen gevonden worden. Beide soorten broeden echter wel in het gebied waar de gasleiding doorheen komt.

De kwartelkoning broedt hier voornamelijk in grootschalige, intensief beheerde akkers, voornamelijk luzerne en daarnaast in graslanden (Koffijberg & Nienhuis 2003; Schoffers & Koffijberg 2006). Het voorkomen is voornamelijk gebonden aan kleibodems waarbinnen als broedlocatie een hoge en relatief dichte vegetatie geprefereerd wordt. Dichte vegetaties worden echter gemeden, aangezien de vogels zich hier moeilijk in kunnen verplaatsen. Verder is de soort, door het late broeden, gebonden aan vegetatietypen die laat in het seizoen worden gemaaid of geoogst, of die in het geheel geen maaibeheer kennen (Gerritsen *et al.* 2004).

Grauwe kiekendief broedt eveneens in het gebied. In Groningen wordt voornamelijk gebroed in akkerland en dan met name in wintergraan en luzerne (Trierweiler 2006; Koks 2005). Ten behoeve van de bescherming van de grauwe kiekendief worden in Groningen subsidies verstrekt voor bepaalde vormen van agrarisch natuurbeheer, zoals braaklegging, akkerrandenbeheer en luzernevelden.

Effecten van de leidingaanleg

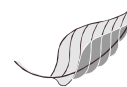
Gedurende het broedseizoen kunnen de werkzaamheden leiden tot vernietiging van nesten en verstoring van broedvogels. Om schade te voorkomen dient gewerkt te worden volgens protocol broedvogels. Op het tracé dient rekening gehouden te worden met het mogelijk voorkomen van grauwe kiekendief en kwartelkoning. In paragraaf 4.2 worden mitigerende maatregelen voor deze soorten behandeld.

Consequenties Flora- en Faunawet

Indien er gewerkt wordt volgens protocol broedvogels (§ 4.2) is een ontheffing op de FFW niet nodig.

Foto 4. Populierbosje aan de westkant van het leidingtracé.

3.5 AMFIBIEËN

Goede voortplantingspoelen of andere geïsoleerde wateren ontbreken in het landschap rond het leidingtracé. Diverse berm- en landbouwsloten vormen een onderdeel van het leefgebied van amfibieën. Landbiotoop is nagenoeg afwezig in het grootschalige agrarische landschap. Niet gemaaide, ruigere oevers langs sloten en eventuele overhoekjes zullen fungeren als land- en overwinteringsbiotoop. Tijdens het veldbezoek zijn in diverse sloten larven aangetroffen van groene kikker. Ook zijn er op de oevers langs de sloten juveniele exemplaren aangetroffen van gewone pad.

Effecten van de leidingaanleg

Op diverse plaatsen worden sloten doorsneden door de tracés. Voor in Nederland algemeen voorkomende soorten amfibieën maken deze sloten mogelijk onderdeel uit van het voortplantingsbiotoop. Omdat het een tijdelijke ingreep betreft waarbij de sloten slechts gekruist worden, is de aantasting beperkt. Het voortbestaan van de populaties amfibieën komt zeker niet in gevaar.

Consequenties Flora- en faunawet

Van de tracés is het voorkomen bekend van algemene soorten zoals groene kikker en gewone pad. Deze soorten staan genoemd in bijlage 1 van de FFW, soorten waarvoor een algemene ontheffing geldt. Er hoeft dus geen ontheffing op de FFW aangevraagd te worden.

Foto 5. De watergangen in het gebied zijn van weinig betekenis voor amfibieën en vissen.

3.6 VISSEN

Van winde, een bedreigde vissoort, zijn waarnemingen bekend uit het A.G.Wildervanckkanaal (Brouwer *et al.* 2008). Over het algemeen bevatten de landbouwslootjes rond het deeltraject weinig potenties voor visfauna, aangezien de oevers veelal steil zijn, vaak beschoeid en oever- en watervegetaties ontbreken. Natuurlijke waterlopen ontbreken, waarmee het gebied voor vissen geen bijzondere waarden herbergt. Tijdens het veldbezoek zijn dan ook alleen algemene vissoorten aangetroffen, zoals blankvoorn, karper, tiendoornige stekelbaars en zeelt.

Effecten van de leidingaanleg

Negatieve effecten op beschermde visfauna treden niet op wanneer watergangen worden gepasseerd door middel van een boring. In geval van een open ontgraving van watergangen wordt de situatie slechts kort en zeer lokaal beïnvloed, waardoor deze voor aanwezige visfauna geen negatieve gevolgen heeft.

Consequenties Flora- en Faunawet

Er treden geen nadelige effecten op beschermde visfauna op. Een ontheffing op de FFW is niet nodig.

3.7 ONGEWERVELDEN

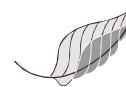
Beschermde dagvlinders of libellen komen niet voor binnen de kabel- en leidingstrook, evenals overige ongewervelden die een juridisch zwaardere bescherming genieten. De redenen hiervoor zijn tweeledig. Enerzijds zijn de zwaarder beschermde ongewervelden uiterste zeldzaam in Nederland. Anderzijds beperkt de verspreiding van deze soorten zich tot bijzondere milieus, zoals hoogvenen, kalkgraslanden, voedselarme vennen en oude eikenbossen. Deze milieus zijn op of nabij het deeltraject niet voorhanden. In bijlage 1 zijn alle ongewervelden beschreven, inclusief hun verspreiding in Nederland.

Effecten van de leidingaanleg

Negatieve effecten als gevolg van de leidingaanleg zijn voor ongewervelden niet aan de orde binnen dit deeltraject.

Consequenties Flora- en Faunawet

Er komen geen beschermde ongewervelden voor op het tracé, een ontheffing op de FFW is derhalve niet nodig.

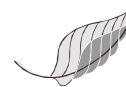

3.8 CONSEQUENTIES FLORA- EN FAUNAWET TRAJECT ZUIDBROEK - HEILIGERLEE

Op grond van de effectenstudie worden er geen nadelige effecten op streng beschermde planten en dieren verwacht, mits onderstaande mitigerende maatregelen in acht worden genomen. In dat geval is er geen sprake van overtreding van verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet en is het aanvragen van een ontheffing op de Flora- en faunawet niet nodig.

OVERZICHT EFFECTEN LEIDINGAANLEG OP BESCHERMDE FLORA EN FAUNA

SOORTGROEP	ONTHEFFING FLORA- EN FAUNAWET	MITIGERENDE MAATREGELEN
flora	nee	nee
vleermuizen	nee	nee
overige zoogdieren	nee	nee
broedvogels	nee	Verstorende werkzaamheden uitvoeren buiten het broedseizoen (zie protocol broedvogels § 4.2), met speciale aandacht voor grauwe kiekendief en kwartelkoning.
amfibieën	nee	nee
vissen	nee	nee
ongewervelden	nee	nee

4 PROTOCOLLEN

Om schadebeperkend op te treden zullen bij de uitvoering van het werk de instructies van de in dit hoofdstuk opgenomen protocollen opgevolgd worden. De aannemer wordt hierop gewezen en aangestuurd.

4.1 PROTOCOL VLEERMUIZEN

Ter plaatse van doorsnijdingen van lijnvormige landschapselementen zoals houtsingels en laanbeplanting dient de breedte van de werkstrook bij voorkeur versmald te worden. Kap van oudere bomen dient beperkt te worden tot noodzakelijke kap op de leiding. Onderbreking van mogelijke vliegroutes of foerageergebieden is bij deze werkwijze minimaal.

Teneinde verstoring van vleermuizen te voorkomen, dienen gedurende de nachtelijke uren geen werkzaamheden te worden uitgevoerd.

Oude dikke bomen met holten of scheuren die gekapt moeten worden, dienen van te voren gecontroleerd te worden op aanwezigheid van vleermuizen. Indien een verblijfplaats van vleermuizen wordt aangetroffen, zal de noodzaak voor het kappen van de boom herzien moeten worden. Mocht kap onvermijdelijk zijn, dan dient voor het vernietigen van vleermuisverblijven een ontheffing op de Flora- en faunawet te worden aangevraagd. Aangezien vleermuizen onder de zwaarst beschermde categorie vallen is voor een ontheffingsaanvraag een uitgebreide toets noodzakelijk. In deze toets wordt beschreven:

- hoe de gunstige staat van instandhouding van de soort gewaarborgd wordt;
- dat er geen minder schadelijk alternatief voor de voorgenomen activiteit is;
- of er compenserende maatregelen nodig zijn;
- hoe "zorgvuldig handelen" in acht wordt genomen. In dit kader kunnen compenserende maatregelen worden voorgeschreven.

Vooraf het punt over alternatieven leidt ertoe dat kappen van bomen met een verblijfplaats van vleermuizen vrijwel niet mogelijk is. Meestal is er namelijk een minder schadelijk alternatief waarmee de betreffende boom gespaard blijft. Voorbeelden zijn het leggen van de leiding door middel van een persing of boring, of het lokaal aanpassen van het leidingtracé.

4.2 PROTOCOL BROEDVOGELS

Dit protocol heeft betrekking op potentieel geschikte broedlocaties en is bedoeld om verstoring van broedgevallen te voorkomen.

Werken buiten broedperiode

Alle bewoonde nesten in het broedseizoen vallen onder de reikwijdte van artikel 11 van de Flora- en faunawet en zijn beschermd. Ontheffingen voor versturende werkzaamheden tijdens het broedseizoen worden slechts bij hoge uitzondering verleend. Veelal is er het alternatief om werkzaamheden uit te stellen tot na de broedperiode van aanwezige soorten. **Het komt er op neer dat versturende werkzaamheden, zoals kappen en snoeien van bomen en struweel, alleen plaatsvinden buiten het broedseizoen van aanwezige soorten.** Op die manier worden er geen verbodsbepalingen overtreden en er dus ook geen ontheffing nodig is. Het broedseizoen loopt voor de meeste soorten van half maart tot half juli. In het kader van de Flora- en faunawet wordt echter geen standaardperiode gehanteerd voor het broedseizoen. Van belang is of een broedgeval door de werkzaamheden wordt verstoord, ongeacht de datum.

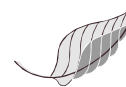
Zwarte braak

Mits voorkomen wordt dat bewoonde nesten worden verstoord, kunnen werkzaamheden ook worden uitgevoerd tijdens het broedseizoen. Daartoe dient voorkomen te worden dat weidevogels of andere grondbroeders gaan nestelen binnen de werkstrook, door deze voorafgaand aan het broedseizoen (vóór 15 maart) onaantrekkelijk te maken als broedlocatie. Hiertoe wordt alle binnen de werkstrook aanwezige struweel- en boombegroeiing verwijderd en worden graslandpercelen kort gemaaid. De aldus ontstane situatie wordt vervolgens in stand gehouden tot aan het einde van het broedseizoen of, wanneer dit eerder is, tot afronding van de werkzaamheden.

Speciale aandacht voor grauwe kiekendief en kwartelkoning

Grauwe kiekendief en kwartelkoning staan beiden vermeld op de Europese Vogelrichtlijn. Door het braakleggen van de werkstrook voor aanvang van het broedseizoen wordt vernietiging van nesten van deze soorten voorkomen. Wel kunnen nestlocaties verstoord raken wanneer deze liggen in de directe nabijheid van de werkstrook. Hoewel de grootste bedreiging voor het voortbestaan van de populatie grauwe kiekendieven bestaat uit de vernietiging van nesten door oogst- en maaiwerkzaamheden (Koks et al. 2003), wordt toch aanbevolen om ook rekening te houden met verstoring van nesten. De reden hiervoor is dat het voortbestaan van de grauwe kiekendieven niet is gewaarborgd zonder nestbescherming, wat er op duidt dat de populatie kwetsbaar is.

- Bij de Werkgroep Grauwe Kiekendief zal worden geïnformeerd naar broedlocaties. Indien blijkt dat er nesten op of direct naast de werkstrook liggen (binnen 200 m), zal in overleg met de werkgroep worden gezocht naar een oplossing, bijvoorbeeld door het afschermen van nesten.
- Voor wat betreft kwartelkoning moet speciaal rekening gehouden worden met het lang doorlopende broedseizoen van kwartelkoningen. Om verstoring en vernietiging van nesten te voorkomen dient met het maaien of vergraven van de werkstrook minimaal te worden gewacht tot na 1 augustus en bij voorkeur tot eind augustus, zodat de kuikens van kwartelkoning groot genoeg zijn om zelf een veilig heenkomen te zoeken (Gerritsen et al. 2004).

5 LITERATUUR

Broekhuizen, S., B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J. Thissen, 1992. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Stichting KNNV, Utrecht.

Brouwer, T., B. Crombaghs, A. Dijkstra, A.J. Scheper & P.P. Schollema, 2008. Vissenatlas Groningen Drenthe. Verspreiding van zoetwatervissen in Groningen en Drenthe in de periode 1980-2007. Uitgeverij Profiel, Bedum.

Gerritsen, G.J., K. Koffijberg & P.Voskamp, 2004. Beschermingsplan kwartelkoning. Rapport EC-LNV nr.271. Ministerie van LNV, Den Haag.

Heijkers, D.W., 2004a. Aanleg gastransportleiding Oude Statenzijl – Midwolda. Projectplan ontheffingsaanvraag Flora- en faunawet. Natuurbalans – Limes Divergens BV, Nijmegen.

RAVON, 2005. Jaarverslag 2003 & 2004. RAVON 20, jaargang 7, nummer 2.

Kalkman, V.J., 2004. Groene glazenmaker *Aeshna viridis*. Eversmann, 1836. – EIS – Nederland, www.naturalis.nl/eis

Koffijberg, K. & J. Nienhuis, 2003. Kwartelkoningen in het Oldambt: een onderzoek naar de populatiedynamiek, habitatkeuze en mogelijkheden tot beschermingsmaatregelen in akkers. Sovon-onderzoeksrapport 2003/04. SOVON Vogelonderzoek Groningen/Provincie Groningen, Groningen.

Koks, B., E. Visser, L. Draaijer, C. Dijkstra & C. Trierweiler, 2005. Grauwe Kiekendieven *Circus pygargus* in Nederland in 2004. Uit: De Takkeling 13 (1), 2005: 65-79.

Krekels, R. & Th. de Jong. Krabbenscheer en groene glazenmaker in Noord-Nederland. Bureau Natuurbalans - Limes Divergens, Nijmegen.

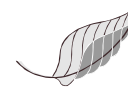
Natuurbalans, *in prep.* Zoetwatervissen in Groningen en Drenthe. Verspreidingsatlas.

Provincie Groningen, 2003, De Toestand van Natuur en Landschap in de provincie Groningen 2002. Basisdocument voor de omgevingsbalans.

Schoppers J. & K. Koffijberg, 2006. Kwartelkoningen in Nederland in 2005. SOVON-informatierapport 2006/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Schoppers, J. & K. Koffijberg, 2005. Kwartelkoningen in Nederland in 2004. SOVON-informatierapport 2005/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Trierweiler, C., B. Koks, E. Visser, L. Draaijer, J. Ploeger & C. Dijkstra, 2006. Grauwe Kiekendieven *Circus pygargus* in Nederland in 2005. Uit: De Takkeling 14(1), 2006: 54-67.

BIJLAGE 1 OVERIGE ONGEWERVELDEN

Krachtens de Flora- en faunawet genieten onderstaande ongewervelden een juridisch zwaardere bescherming. Aangegeven is welke soorten binnen de werkstrook verwacht kunnen worden.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Bijzonderheden	Flora- en faunawet	aanwezig in onderzoeksgebied
DAGVLINDERS				
moerasparelmoervlinder	<i>Euphydryas aurinia ssp. aurinia</i>	geen populaties in Nederland	2	nee
vals heideblauwtje	<i>Plebeius idas ssp. idas</i>	verdwenen uit Nederland	2	nee
bruin dikkopje	<i>Erynnis tages</i>	alleen nog op enkele locaties in Zuid-Limburg	3	nee
donker pimperlblauwtje	<i>Maculinea nausithous</i>	voorkomen beperkt tot twee locaties in Noord-Brabant en Limburg	3	nee
dwergblauwtje	<i>Cupido minimus ssp. minimus</i>	alleen in Zuid-Limburg	3	nee
dwergdikkopje	<i>Thymelicus acteon ssp. acteon</i>	verdwenen uit Nederland	3	nee
groot geaderd witje	<i>Aporia crataegi</i>	in Nederland alleen zwervers	3	nee
grote ijsvogelvlinder	<i>Limenitis populi</i>	verdwenen in Nederland	3	nee
grote vuurvlinder	<i>Lycaena dispar ssp. batava</i>	uitgestrekte laagveenmoerassen	3	nee
heideblauwtje	<i>Plebeius argus ssp. argus</i>	vochtige heide op hogere zandgronden in het noorden, oosten en zuiden van het land	3	nee
iepenpage	<i>Satyrrium w-album</i>	populaties in zuidoost Nederland, gebonden aan forse iepen	3	nee
kalkgraslanddikkopje	<i>Spialia sertorius ssp. sertorius</i>	kalkgraslanden en groeven in Zuid-Limburg	3	nee
keizersmantel	<i>Argynnis paphia</i>	alleen zwervers, meeste in zuidoost Nederland	3	nee
klaverblauwtje	<i>Polyommatus semiargus ssp. semiargus</i>	alleen in Zuid-Limburg	3	nee
pimperlblauwtje	<i>Maculinea teleius</i>	alleen bij 's-Hertogenbosch	3	nee
purperstreeparemoervlinder	<i>Brenthis ino</i>	verdwenen uit NL	3	nee
rode vuurvlinder	<i>Lycaena hippothoe ssp. hippothoe</i>	verdwenen uit NL	3	nee
rouwmantel	<i>Nymphalis antiopa</i>	vermoedelijk alleen zwervers	3	nee
tijmblauwtje	<i>Maculinea arion</i>	verdwenen uit NL	3	nee
tweekleurig hooibeestje	<i>Coenonympha arcania</i>	verdwenen uit NL	3	nee
veenbesparelmoervlinder	<i>Boloria aquilonaris</i>	enkele locaties in Drenthe: hoogveentjes omgeven door bos en langs vennen met hoogveenontwikkeling	3	nee
veenhooibeestje	<i>Coenonympha tullia ssp. tullia</i>	Fochteloërveen en Boswachterijen Grolloo en Hooghalen (Dr en Fr)	3	nee
veldparelmoervlinder	<i>Melitaea cinxia</i>	alleen in Limburg	3	nee
woudparelmoervlinder	<i>Melitaea diamina</i>	verdwenen uit NL	3	nee

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Bijzonderheden	Flora- en faunawet	aanwezig in onderzoeksgebied
zilverstreephoobeestje	<i>Coenonympha hero</i>	verdwenen uit NL	3	nee
zilervlek	<i>Boloria euphrosyne</i>	geen populaties in Nederland	3	nee
LIBELLEN				
bronslibel	<i>Oxygastra curtisii</i>	geen populaties in Nederland	3	nee
gaffellibel	<i>Ophiogomphus cecilia</i>	alleen in Limburg	3	nee
gevlekte witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia pectoralis</i>	verlandingszones in laagveenmoerassen, bosvennen, heidevennen, duinplassen, hoogvenen.	3	nee
groene glazenmaker	<i>Aeshna viridis</i>	laagveen- en poldergebieden, sterk gebonden aan krabbenscheer	3	mogelijk in Groningen of Drenthe
noordse winterjuffer	<i>Sympecma annulata</i> ssp. brauri	in de Weerribben, de Kuinderplas en waarschijnlijk in de Wieden; daarbuiten veelal zwervers.	3	nee
oostelijke witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia albifrons</i>	in Friesland, nabij Heerenveen	3	nee
rivierrombout	<i>Gomphus flavipes</i> ssp. flavipes	langs alle grote rivieren van Nederland (hoewel zeldzaam langs de Maas) en langs de Roer	3	nee
sierlijke witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia caudalis</i>	verdwenen	3	nee
KREEFTACHTIGEN				
rivierkreeft	<i>Astacus astacus</i>	Soort van zuurstofrijke beken; enige Nederlandse vindplaats ligt in Arnhem.	2	nee
WEEKDIEREN				
bataafse stroommossel	<i>Unio crassus nasus</i>	Soort kwam voor in Grensmaas; echter na 1968 geen levende exemplaren meer aangetoond (Gittenberger & Janssen, 1998)	3	nee
platte schijfhoren	<i>Anisus vorticulus</i>	Soort van laagveenplassen	3 ¹	nee
KEVERS				
brede geelrandwaterkever	<i>Dytiscus laticornis</i>	Limnofiele soort, laatst bekende vondst jaren 70	3	nee
heldenbok	<i>Cerambyx cerdo</i>	Bossoort, waarschijnlijk nooit inheems geweest (EIS)	3	nee
juchtleerkever	<i>Osmoderma eremita</i>	Ook vroeger al erg zeldzaam; laatste waarnemingen uit 1946, 1964 (EIS)	3	nee
gestreepte waterroofkever	<i>Graphoderus bilineatus</i>	Soort van vennen	3	nee
vliegend hert	<i>Lycanus cervus</i>	Soort van oude eikenbossen	2	nee

¹ De platte schijfhoren is voorsnog niet opgenomen in de gepubliceerde lijsten met beschermde soorten, maar doordat deze soort is opgenomen in Bijlage IV van de Habitatrictlijn wordt deze soort in Nederland automatisch beschermd door de Flora- en faunawet (bron: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit).

Gasunie
t.a.v. de heer S. Stratingh
Postbus 19
9700 MA Groningen

Datum : 21 september 2009
Ons kenmerk : 0909DH01
Contactpersoon : D. Heijkers
Telefoon : 024 – 352 88 03
E-mail : heijkers@natuurbalans.nl
Onderwerp : Update natuurwaardenrapport stikstofleidingproject Zuidbroek - Heiligerlee

Geachte heer Stratingh,

Naar aanleiding van wijzigingen in het tracé van de gepande leiding Zuidbroek-Heiligerlee heeft Natuurbalans opnieuw bezien of er sprake is van mogelijke effecten op beschermde natuurwaarden.

De wijzigingen hebben betrekking op het beginpunt (Zuidbroek) als het eindpunt Heiligerlee.

- Het beginpunt bij Zuidbroek bevindt zich in een grootschalige akker. Afgezien van broedvogels zijn hier geen beschermde natuurwaarden aanwezig.
- Het eindpunt bij Heiligerlee bevindt zich op een terrein van AKZO NOBEL. Wijziging van het tracé aldaar heeft geen consequenties ten aanzien van beschermde soorten. Nabij het eindpunt ligt een bosje waarvan aan de westkant een deel van het bos wordt verwijderd. Het betreft jong bos en ter plaatse en in de directe omgeving zijn geen beschermde natuurwaarden aangetroffen. Indien gewerkt wordt buiten de broedtijd is er ook geen schade voor broedvogels.

Ten aanzien van beschermde soorten blijven de consequenties uit het rapport van Brouwer (2008) dan ook ongewijzigd.

Met vriendelijke groet,

Ing. Dirk Heijkers